

PORTRE FOTOĞRAF SANATINDA ELLERİN VERDİĞİ MESAJLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN EXAMINATION OF THE MESSAGES CONVEYED BY HANDS IN PORTRAIT PHOTOGRAPHY

Yavuz Alkaya¹

1 Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, ORCID: [0000-0002-2521-3315](https://orcid.org/0000-0002-2521-3315)

*Sorumlu Yazar: yvzalkaya@gmail.com

ÖZET

Portre fotoğraf sanatında ellerin estetik ve sembolik rolleri, bireyin kimliğini, duygusal durumunu ifade etmenin yanı sıra izleyicinin algısını yönlendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Eller, tarihsel süreçte kültürel ve öznel anlamlar kazanarak hem sanatta hem de portre fotoğrafında önemli bir ifade aracı haline gelmiştir. Ellerin portre fotoğraf sanatında estetik anlatıya etkisi, çalışmanın odak noktalarından biridir. El ifadelerinin duygusal mesajları güçlendirme ve sanatçının yaratıcı anlatım sürecine katkı sağlama yönleri de detaylı olarak incelenmiştir. Araştırma, ellerin portre fotoğrafında toplumsal bir iletişim aracı ve sanat imgesi olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada tımdengelsel bir yaklaşım benimsenmiş, kronolojik anlayışla resim sanatı ve portre fotoğraf sanatından çeşitli örnekler incelenmiştir. Literatür taraması ve yazarın kendi didaktik portre fotoğraf eserleri üzerinden yaptığı çözümlenmelerden de yararlanılmıştır. Literatür taraması, konuya ilişkin mevcut bilgi birikimini ortaya koymak ve daha önce yapılmış çalışmalarını incelemek amacıyla tercih edilmiştir. Eller, farklı dönemlere ait sanat eserleri üzerinden de incelenmiş ve anlam katmanları göstergebilimsel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları, ellerin portre fotoğrafında sanatçının mesajını güçlendiren ve izleyicinin duygusal tepkilerini yönlendiren bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

In portrait photography, hands hold a vital aesthetic and symbolic role, functioning not only as a medium to express an individual's identity and emotional state but also as a fundamental element in shaping the viewer's perception. Over the course of history, hands have gained cultural and subjective meanings, becoming a significant expressive tool in both art and portrait photography. This study focuses on the influence of hands on the aesthetic narrative in portrait photography. It also delves into how hand gestures amplify emotional messages and contribute to the creative narrative process of the artist. The research seeks to explore how hands operate as a medium of social communication and as an artistic image within portrait photography. A deductive approach has been adopted, examining a variety of examples from painting and portrait photography in a chronological context. The study incorporates a literature review as well as analyses based on the author's own didactic portrait photography works. The literature review was conducted to reveal the existing body of knowledge on the subject and to evaluate prior studies. Additionally, hands have been analyzed through artworks from different historical periods, with their layers of meaning assessed through semiotic analysis. The findings of the study indicate that hands function as a powerful tool to enhance the artist's message and influence the emotional responses of the viewer in portrait photography.

Makale Geçmişi

Geliş: 23.01.2025

Kabul: 11.02.2025

Yayın: 15.03.2025

Anahtar Kelimeler:

Portre, Portre Fotoğrafı,

İletişim, Ellerin Verdiği

Mesajlar, Kompozisyon.

Article History

Arrival: 23.01.2025

Acceptance: 11.02.2025

Publication: 15.03.2025

Keywords:

Portrait, Portrait

Photography, Commu-

nication, Messages

Conveyed by Hands,

Composition.

1. GİRİŞ

Sanat, yüzyıllar boyunca insanların duygularını, düşüncelerini ve hikâyelerini ifade etme çabasının en güçlü araçlarından biri olmuştur (Kavuran, 2003, s.225). Sanat, bireysel etkinliklerin ve günlük yaşamın narin biçimlerinin birer yansımasıdır. Read'e (1981, s.127) göre Platon, sanatı, bir kopyanın tekrar bir kopyasını yapmak veya imgeyi yeniden imgelerle ifade etmek olarak tanımlar. Bu anlayış doğrultusunda, fotoğraf sanatı da nesnenin veya kişinin görsel bir kopyasını yaratarak hem gerçekliği belgeleyen hem de estetik bir anlatım sunan bir ifade biçimi olarak şekillenmiştir.

Fotoğraf sanatının alt dallarından biri olan portre fotoğrafçılığı ise, bireyin kimliğini, duygularını ve sosyal bağlamını yansıtarak izleyici ile güçlü bir iletişim kurmaktadır (Leppert, 1996, s. 201).

Portre fotoğrafçılığı, bir yandan bireyin ruh halini ve karakterini, yüz ifadesi, duruş, beden dili aracılığıyla aktarırken, diğer yandan insan bedeninin estetik unsurlarını da vurgulamaktadır. Bu estetik unsurların başında ellerin görsel ve anlatımsal rolü gelmektedir. Bu noktada ellerin portre fotoğrafındaki rolü hem estetik hem de anlamsal açıdan nitelikli bir incelemeyi gerektirmektedir. Bu çalışma portre fotoğraf sanatında ellerin hem estetik hem de anlatı değerlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ellerin görsel anlatıdaki yeri ve bu yerin bireyin kimliğine, toplumsal bağlamlara, görsel dile olan etkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda, ellerin portre fotoğrafçılığındaki yeri, insan anatomisinin ve iletişim dinamiklerinin bir yansıması olarak da değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel çıkış noktası, portre fotoğrafında ellerin estetik ve sembolik işlevlerini anlamak, bu işlevlerin sanatsal yaratım sürecine olan katkılarını ortaya koymaktır. Göstergibilimsel analiz ve tarihsel karşılaştırmalarla desteklenen araştırma, sanatçıların elleri bir ifade aracı olarak nasıl kullandığını ve bu kullanımın izleyici ile görsel anlatı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Örneğin; bir portrede elin konumu ve şekli, izleyicinin dikkatini belli bir noktaya çekebilir, duygusal bir atmosfer yaratabilir veya bir hikâye anlatımına katkıda bulunabilir. Bu bağlamda eller, sanatçının mesajını görsel olarak güçlendiren bir araç olarak karşımıza çıkabilir. Böylelikle, ellerin portre fotoğrafındaki çok katmanlı yapısına ışık tutulması hedeflenmiştir.

Fotoğraf sanatında anatomi bilgisi, özellikle portre fotoğrafçılığında önemli bir yer tutmaktadır. Eller, insan bedeninin en hareketli ve ifade gücü yüksek uzuvlarından biri olduğu için doğru açı, ışık ve kompozisyonla kullanıldığında fotoğrafın anlatı gücünü artırabilir. Anatomi ve sanatın birlikte ele alınması, özellikle Rönesans dönemi sanatçıları tarafından sıklıkla benimsenmiştir. Leonardo da Vinci gibi isimler, insan bedeninin hem estetik hem de anatomik ayrıntularını bir arada çalışarak bu iki disiplin arasında köprü oluşturmuştur. Andreas Vesalius'un Titian gibi bir ressamı başvurması da bu dönemin bilim ve sanatta birbirini besleyen yaklaşımına önemli bir örnektir (Hogarth, 1999, s.7). Rönesans döneminde akıl, bilim ve hümanizm, bilim ile sanat arasındaki iş birliğinin önemini ortaya koymuştur. Portre sanatı bağlamında da bu iş birliği, insan bedeninin her bir parçasının, özellikle ellerin hem anatomik doğrulukla hem de estetik kaygılarla ele alınmasını sağlamıştır. İnsan bedeninin incelenmesi hem bilimsel hem de sanatsal alanlarda yenilikçi bir anlayışın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu iş birliği bilimsel doğruluk ve sanatsal estetik açısından çığır açıcı bir dönem yaratmıştır. İnsan bedeninin incelenmesi, bilimi derinleştirirken sanatın ifadesine yeni bir boyut kazandırmıştır (Özdemir, 2014, s.7).

Eller hem anatomik hem de sembolik yönleriyle portre sanatında önemli bir ifade aracı olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan insan anatomisinin en önemli organlarından olan beyin, tüm davranışlarımızı kontrol eden bir merkez olarak rolü, iletişim kurma biçimlerimizi anlamada hayati bir önem taşımaktadır. Sözel olmayan iletişim, bilinçli ya da bilinçsiz olarak beyin dış dünyayla etkileşime geçmek için kullandığı bir araçtır. Bu noktada ellerin, beyin dış dünyayla etkileşim kurmasında kilit bir rol oynadığı görülmektedir.

Fotoğraf sanatında ellerin konumu ve hareketleri, izleyiciye anlatılan hikâyenin ruhunu yansıtmaktadır. Bu anlayış, insan davranışlarını çözümlenmeye yönelik çalışmalarda önemli bir rehber

niteliği taşımaktadır. Beyin ve beden arasındaki kusursuz işleyiş, iletişim ve insan davranışlarının temelini oluşturur (Navarro ve Karlins, 2021, s.42). Portre fotoğrafında ellerin sergilenişi, beynin eller aracılığıyla dışa vurduğu duygu ve düşünceleri görselleştiren bir platform oluşturmaktadır. Eller ile beyin arasındaki dolaysız ve anlık gelişen ilişki ise, insan gelişiminin temel taşlarından biridir. Özellikle bebeklik döneminde, ellerin gelişimi, beynin motor becerilerden bilişsel süreçlere kadar geniş bir yelpazede nasıl şekillendiğini göstermektedir. Eller, çevreyle etkileşim kurmak, öğrenmek ve deneyimlemek için beynin en etkili araçlarından biri olarak işlev görmektedir (Turchet, 2008, s.57). Bu yönüyle portre fotoğrafçılığında eller, bireyin duygusal ve zihinsel durumunu yansıtmada yüz ifadeleri kadar önemli bir rol oynamaktadır (Navarro ve Karlins, 2021, s.173). Elin işlevi, aynı zamanda beynin motor ve duygusal fonksiyonlarıyla olan etkileşimiyle de şekillenmektedir. Elin ve beynin iş birliği, el becerilerinin gelişmesini ve bu becerilerin çeşitli görevlerde kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Portre fotoğrafçılığında bu etkileşim, ellerin konumlandırılmasından kompozisyonun tamamına kadar her detayda kendini göstermektedir. Eller, bir fotoğraf karesinde öylece duran bir nesne değil, aksine hikâyeyi anlamlandıran ve izleyiciye aktaran bir araçtır (Baltaş, 2001, ss.53-54). Beyin ve el arasındaki bu doğrudan bağlantı, insanın çevresini algılaması için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Baltaş'a (2001 s.54) göre, insanın el becerilerinin gelişmesi, beynin biyolojik gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Beyin düşündüğü ve hayal ettiği şeyleri elleri aracılığıyla gerçekleştirir ve ellerin deneyimleri, beyne yeni düşünsel perspektifler kazandırmaktadır.

Ellerin portre fotoğrafçılığındaki çok yönlü işlevleri, sanatsal anlatının ve görsel kompozisyonun anlam kazanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, ellerin tarih boyunca farklı kültürel ve sanatsal bağlamlarda üstlendiği sembolik roller kapsamlı bir şekilde analiz edilecektir. Bunu takiben, portre fotoğrafçılığında ellerin estetik ve anlatı değerleri derinlemesine incelenerek, bu unsurların görsel hikâye anlatımına katkıları disiplinler arası bir perspektifle ele alınacaktır. Böylece, portre fotoğraf sanatında ellerin estetik ve sembolik boyutları üzerine kapsamlı bir çerçeve sunulması hedeflenmektedir.

2. ELLERİN SEMBOLİK BOYUTLARI

Eller, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren iletişimin, yaratımın ve ifadenin güçlü bir sembolü olmuştur. Farklı kültürlerde ve disiplinlerde eller, çok farklı anlamlar taşıyan bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mitolojiden dine, sanattan edebiyata kadar uzanan geniş bir yelpazede eller; güç, koruma, dua, sevgi, yaratıcılık ve bağlılık gibi pek çok anlamla ilişkilendirilmiştir. Bu sembolik değerler, ellerin sosyal, kültürel ve sanatsal bağlamlarda nasıl algılandığını ve kullanıldığını şekillendirmiştir.

Sanat tarihinde ise eller, figüratif anlatıların önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Antik Mısır'da duvar resimlerinde ve hiyerogliflerde eller, tanrılarla insanlar arasındaki ilişkiyi simgelerken, Antik Yunan ve Roma heykel sanatında jestler, anlatıyı güçlendiren bir unsur olarak kullanılmıştır. Orta Çağ'da dini resimlerde el hareketleri, kutsama, dua ve otoriteyi simgeleyen önemli detaylar arasında yer almıştır (Gombrich, 2015, ss.102-110).

Rönesans resimlerinde ise Tanrı'nın yaratıcı gücünü veya bir portrede bireyin kimlik ve duygu ifadelerini eller aracılığıyla görmekteyiz. Aynı şekilde, dini ikonografide eller, ilahi bir iletişim aracı veya kutsal bir amacın temsilcisi olarak kullanılmıştır. Eller, tarih boyunca bir yandan bireyin iç dünyasını açığa çıkarırken, diğer yandan toplumsal kimlik ve inançların bir yansıması olarak da değerlendirilmiştir.

Elin sanat tarihindeki önemi, özellikle figüratif anlatılar bağlamında incelendiğinde daha belirgin hale gelmektedir. Bu noktada verilebilecek en iyi örneklerden biri, Şekil 1'de görülen Michelangelo'nun

“Adem’in Yaratılışı” (Creation of Adam) freskidir. Michelangelo’nun freski hem sanat tarihçileri hem de teologlar için tartışmasız bir başyapıt niteliğindedir (Gombrich, 2009, s.200). Eser, bir yandan Tanrı’nın insana uzanan eliyle yaratılış temasını işlerken, diğer yandan insanın ilahi bir varlık tarafından şekillendirilme sürecini görselleştirir. Gombrich’e (2009, s.200) göre sanatçı, Tanrı’nın el hareketine odaklanarak, bu elin rahatlığı ve gücüyle Tanrı’nın her şeye kadir olma niteliğini vurgulamaktadır. Freskte, Tanrı’nın Adem’e uzanan eli, sadece fiziksel bir hareket olarak değil, aynı zamanda Tanrı’nın sevgisini, kudretini ve insanla kurduğu ilişkiyi temsil eden bir metafor olarak düşünülmektedir.

Şekil 1. Michelangelo, Adem'in Yaratılışı, 1508-1512, Sistina Şapeli, İtalya.

Sanat eserlerinde el hareketlerinin ifade gücünü artırma amacıyla kullanılması, izleyicinin duygusal katılımını artıran bir unsurdur (Gombrich, 2015, s.103). Örneğin, figürün ruhsal durumunu eserlerinde ustalıkla yansıtan Francisco Goya, yaşamının son yıllarında gerçekleştirdiği otoportresinde, kendisine yardım eden doktoru ile kendisini tasvir etmiştir. Goya’nın resminde eller hem güç ve zarafeti hem de hayat ile ölüm arasındaki mücadeleyi simgelemektedir. Özkanlı’ya (2006, s.33) göre, Goya resimlerinde, elleri sembolik anlamlarıyla da resmetmiştir. Şekil 2’de, Doktor Arrieta’nın sağ elinin büyüklüğü ve kuvveti, hayat kurtarıcı bir gücü temsil ederken, diğer elin zarafeti ruhun ilacını simgelemektedir. Goya’nın zayıf elleri ile doktorun güçlü elleri arasındaki bu karşıtlık, fiziksel ve duygusal durumlar arasındaki ilişkiyi derinleştirmektedir (Özkanlı, 2006, s.34).

Şekil 2. Francisco Goya, Dr. Arrieta ile Otoportre, 1820.

Ellerin sanatsal ifade bağlamında kullanımına yönelik verilebilecek bir başka örnek ise, Şekil 3’te sunulan Haynes King’in “Kıskançlık ve Flört” (Jealousy and Flirtation) adlı eseridir. King’in “Kıskançlık ve Flört” adlı resmindeki figürlerin beden dili ve yüz ifadeleri, anlatılmak istenen duygu durumlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Flört eden kızın davetkâr bakışı ve genç adamın tepkisi, eserin adında ifade edilen temayı doğrudan yansıtmaktadır. Resimdeki kızın başının üzerindeki elleri, flört eyleminin fiziksel ve sembolik bir göstergesi olarak okunmaktadır. Genç adamın şaşkınlık ve hoşnut tepkisi, bu durumu onaylayan, karşılık veren bir tutum sergilemektedir. Resimde, kızın jestleri ve genel kompozisyon, eserin duygusal etkisini artırmaktadır (Gombrich, 2015, s.102). Bu el hareketi, fiziksel dünyanın ötesinde bir anlam taşımaktadır.

Yaratıcılığın ve hayatın kaynağı olan Tanrı'nın eli, bir dokunuş dahi gerektirmeksizin Adem'e yaşam enerjisini aktarmaktadır. Bu, fiziksel bir yaratılış anı ile ilahi gücün ve varoluşun derin anlamlarını taşıyan bir sembolizm sunmaktadır (Özdemir, 2014, ss. 43-44).

Şekil 3. Haynes King, Kıskançlık ve Flört, 1874.

Türk Dil Kurumu'na (2024) göre, sembol, soyut bir düşünceyi veya anlamı somut bir işaret ya da nesneyle ifade eden bir araçtır. Semboller, anlam yaratımını sağlayan birer araçtır (Keser, 2005, s.310) Bu bağlamda, sembollerin toplumların düşünce sistemlerini ve değerlerini ifade etmede bir köprü işlevi gördüğü söylenebilir. Keser'e (2005, s.310) göre, sembol anlamın yeniden üretildiği ve temsilin ön plana çıktığı bir unsurdur. Dolayısıyla, semboller nesiller arasında da bir anlam aktarımı mekanizması olarak işlev görmektedir.

Semboller, kültürel bağlama sıkı sıkıya bağlı olan ve anlamları toplumların sosyal, ekonomik, kültürel dinamiklerine göre şekillenen güçlü araçlardır. Bu anlamlar zamanla değişebilir, bir sembol farklı toplumlarda farklı anlamlar kazanabilir veya hiç anlam taşımayabilir (Özdemir, 2014, s.21). Bu durum, sembollerin kültürel ve tarihsel bağlamlara göre farklılaşabileceğini göstermektedir.

El, insanlık tarihinin her döneminde farklı anlamlar taşımış bir sembol olmuştur (Özdemir, 2014, s.21-22). Elin bireysel ve toplumsal bağlamlarda anlam üreten bir araç olarak bu kadar yaygın bir şekilde kullanılmasının temel nedeni, onun evrensel bir ifade dili sunmasıdır. Hem evrensel hem de kültürel anlamları, elin toplumlar arasında nasıl bir araç olarak kullanıldığını, toplumların değerlerini ve gereksinimlerini nasıl yansıttığını göstermektedir. Bu da elin, kültürel sembollerin dinamik doğasını nasıl taşıdığına dair önemli bir örnektir. Elin bu kadar çok yönlü bir sembol olmasının nedeni hem fiziksel hem de sembolik açıdan geniş bir işlev yelpazesi sunmasıdır. Sembollerin güçlü etkisi, inanç sistemlerinin yaygınlaşmasını, bu sistemlerin kalıcı ve anlaşılır hale gelmesini destekleyen bir araç olarak kullanılmıştır. Sıkça kullanılan el hareketleri ve işaretler, dini semboller olarak günlük yaşantının bir parçası haline gelmiştir.

Geniş kitlelere ulaşmak amacıyla sembollerin gücünden yararlanan bir diğer alan siyasal sistemlerdir. Bu bağlamda, beden dili, imgeler ile soyut ve somut semboller, topluluklar üzerinde güçlü bir etki yaratmak için sıklıkla kullanılmıştır. Bu duruma dair en bilinen örneklerden biri, Alman diktatör Adolf Hitler'in, geniş kitleleri etkilemek için kullandığı jest ve mimiklerdir. Şekil 4'te gösterilen, "Hitler selamı" olarak bilinen, kitlelerin ortak bir işaret altında toplanmasını sağlayan bu jest, aynı zamanda elin ve kolun gergin biçimde ileri doğru uzatılmasıyla itaat duygusunu da aşılarmaktaydı (Özdemir, 2014, ss.22-27). Bu durum, elin fiziksel hareketlerinin psikolojik ve ideolojik bir araç olarak kullanımını örneklendirmektedir.

Şekil 4. Adolf Hitler ve Hitler Selamı, Almanya, 1945.

Elin sanatta sembol olarak ele alınışı, dönemin sosyal, politik ve kültürel dinamiklerini anlamada güçlü bir araç sunmaktadır. Sanatta kullanılan semboller, toplumların tarihsel birikimlerini ve ideolojik yaklaşımlarını yansıtırken, aynı zamanda dönemin insanlarına dair psikolojik ipuçları sunmaktadır (Küçüköner, 2005, s.80). Küçüköner'e (2005, s.80) göre, bir tarih döneminin ruhunu ve psikolojik atmosferini kavrayabilmenin en etkili yolu, o dönemin sanatında kullanılan sembollerini incelemektir. Semboller, bu dönemin tinsel anlamını dolaysız bir biçimde ifade etmekte ve sanat, bu anlamların görünür hale geldiği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Özellikle el gibi çok yönlü bir sembolün, dönemin sanatı içinde nasıl kullanıldığı, sembollerin birey ve topluluk üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir kaynaktır.

Sanatın diğer disiplinlerinde bağlamı aktarmak için sanatçı ve izleyici arasındaki etkileşim önemli bir rol oynarken, fotoğraf bu bağlamı daha doğrudan bir şekilde sunar. Fotoğrafın bu doğrudanlık özelliği, onu diğer sanat dallarından ayıran ve sembollerle bağlam arasındaki ilişkiyi daha açık bir şekilde ortaya koyan bir araç haline getirmektedir. Gombrich'e (2015, s.33) göre, bağlam etkisinin inandırıcılığı fotoğrafta daha açık bir şekilde görülmektedir. Fotoğraf, bir anın doğrudan kaydını sunduğu için bağlamla olan ilişkiyi somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum, fotoğrafın izleyiciye dönemin atmosferini, olayların yaşandığı anda kullanılan sembollerin gücünü ve toplumsal etkisini daha iyi hissettirme potansiyelini göstermektedir. Sanatın diğer alanlarında, bağlamın aktarımı genellikle sanatçının yorumu ve izleyicinin algısına dayanırken, fotoğraf bu süreci daha nesnel bir zemine taşımaktadır. Bu nedenle, fotoğrafın bağlamsal bir analiz aracı olarak değeri hem sanatın hem de tarihsel sembollerin anlaşılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Sanatın farklı dönemlerinde, ellerin kullanımı, bu anlamların izleyiciye aktarılmasında önemli bir araç olmuştur. Michelangelo'nun "Adem'in Yaratılışı", Francisco Goya'nın "Dr. Arrieta ile Otoportre" ve Haynes King'in "Kıskançlık ve Flört" gibi eserlerinde eller, insanın iç dünyasını, toplumsal kimliğini ve inanç sistemlerini yansıtan güçlü semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Sembollerin kültürel bağlama sıkı sıkıya bağlı olarak şekillendiği ve toplumsal dinamiklerle etkileşime girdiği göz önünde bulundurulduğunda, ellerin sanattaki rolü, toplumsal yapıları ve bireysel deneyimleri daha derin bir şekilde anlamaya olanak tanımaktadır.

3. PORTRE FOTOĞRAFINDA ELLERİN VERDİĞİ MESAJLAR

İnsanın ölümsüzlük arayışı, portre sanatının doğuşunun temel sebeplerindendir. Ölümün kaçınılmaz gerçeği karşısında, insanlar kendilerini ve yaşadıkları zamanı geleceğe taşımak istemişlerdir. Portreler, bu çabanın bir yansıması olarak, kişilerin hatıralarını ve varlıklarını sonsuzlaştırma isteğini ifade etmektedir. Örneğin, Fayyum portreleri (Şekil 5), sanatsal bir miras olarak Antik Yunan ve Roma dönemlerindeki portre sanatına geçişi simgelemektedir. Aynı zamanda, ölümden sonraki hayata olan inanç, farklı medeniyetlerdeki ritüel ve sanatsal uygulamalarla benzerlikler göstermektedir (Alkaya, 2024, s.234-235).

Şekil 5. Fayyum Portreleri, Antik Mısır.

John Berger (2018, s.31) Fayyum portrelerini sadece birer portre olarak değil, bakılma deneyimine dair resimler olarak değerlendirmektedir. Ressam, her portreye modelin rızasını alarak başlamış ve eserleri bireylerin toplumsal statüsünden çok onların varlığını onaylama aracı haline getirmiştir. Bu portreler, ressam ve model arasındaki ilişkinin sanatsal bir yansımasıdır (Berger, 2018, s.32). Fotoğrafın icadıyla bu çaba somutlaşmış, portreler daha erişilebilir ve yaygın bir hale gelmiştir (Gözütok, 2019, s.79). Portre, çeşitli teknikler kullanılarak bireylerin özelliklerinin resmedilmesidir. Bu tür bir anlatımın en belirgin farkı, kişinin duygusal durumlarını da yansıtmasıdır. Bu şekilde, bireyin gerçekliğinin yanı sıra içsel halleri de eserlere aktarılmaktadır (Yılmaz, 2019, s.16). Sözen ve Tanyeli'ye (2011, s.249) göre, portre, insan yüzünü gerçekçi bir biçimde betimleyen bir sanat yapıtıdır. Alkaya'ya (2024, s.234) göre ise, portre fotoğrafı, bir kişinin duygusal ve ruhsal durumlarını yansıtarak izleyici ile fotoğrafı çekilen kişi arasında duygusal bağ kurmayı amaçlayan bir sanat türüdür.

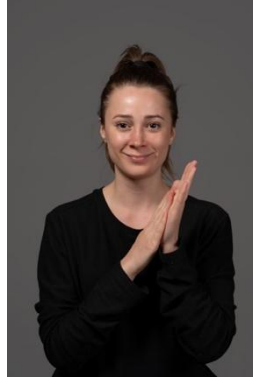
Portre fotoğrafçılığının tarihsel gelişimi, resim ve heykel gibi diğer görsel sanatlarla yakından ilişkilidir. Dennet'e (2001, s.16) göre, portre fotoğrafçılığı, insan figürlerinin ikiboyutlu bir temsildir ve bu, diğer fotoğraf türlerinden ayrılan bir özelliktir. Ayrıca fotoğraf yalnızca temsil amacıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bir iletişim ve kayıt aracı olarak da kullanılmıştır (Dennet, 2001, s.17).

Dil, jestlerin yerini alarak insanlık tarihinde büyük bir dönüm noktası oluşturmuştur. Ancak eller, hala iletişimde tamamlayıcı bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Jestlerin dilin temelini oluşturduğu ve modern iletişimde önemli bir rol oynadığı fikri, insanlık tarihinin iletişim evrimini anlamada kritik bir bakış açısı sunmaktadır (Calero, 2005, s.75). Portre fotoğrafında ellerin taşıdığı mesajları çözümleyebilmek için de ilk olarak el yapısının karmaşıklığını incelemek gerekmektedir.

İnsan ellerinin benzersizliği, iletişim ve ifade açısından da eşsizdir. Ellerimizin sanat, bilim ve günlük yaşam üzerindeki etkisi, insanlık tarihindeki en büyük başarıların temelinde yatmaktadır (Navarro ve Karlins, 2021, s.173). Allan Pease ve Barbara Pease'e (2004, s.126) göre, elin karmaşık yapısı, insanın hareket etme, jest yapma ve kendini ifade etme kapasitesini artıran çok yönlü bir sistemdir. Diğer taraftan Caradec'e (2006, s.213) göre, el hareketleri yalnız başına bir anlam taşımaktan ziyade, diğer bedensel ifadelerle birleşerek iletişimi destekleyen ve zenginleştiren bir araçtır. Ancak ellerin vücudun önünde tutulması, insanın doğal duruşu ve iletişim şekilleriyle uyumludur. Böylece jestler, bir mesajı pekiştirmek, duygu yoğunluğunu ifade etmek veya bir fikri görselleştirmek için kullanılmaktadır (Pease ve Pease, 2004, s.126). McNeill'e (2005) göre, jestler yalnızca basit selamlaşmalar veya işaretlerden ibaret değildir. Konuşmanın açıklayıcı yapısının yaklaşık %90'ını oluşturan ve konuşma ile eşzamanlı olarak gerçekleşen önemli iletişim araçlarıdır.

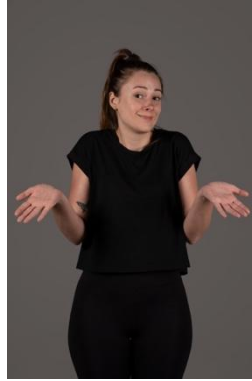
Jestlerin, iletişimde dinamizmin en yoğun hissedildiği anlarda belirginleşmesi, onların konuşmayı güçlendirme ve derinleştirme işlevini vurgulamaktadır. Örneğin, kişinin ellerini ovuşturma hareketi (Şekil 6), insanların beklentilerini ve niyetlerini sözel olmayan yollarla ifade ettikleri bir iletişim

biçimidir. Bu jest, özellikle olumlu bir sonucun beklendiği durumlarda, kişinin heyecanını ve umudunu yansıtmaktadır (Pease, 2002, ss.53-54).

Şekil 6. Ellerin Ovuşturulması Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).

Bunun yanı sıra, avuç hareketleri de insanların duygusal durumlarını ifade etmekte önemli bir etkiye sahiptir. Açık avuç hareketi, dürüstlük ve teslimiyet gibi evrensel kavramlarla ilişkilendirilerek tarih boyunca önemli bir sembol olmuştur. Özellikle yemin etme veya tanıklık sırasında kullanılan açık avuç hareketleri, toplumsal güven ve etik değerlerin bir yansımasıdır. Bu jestlerin günümüzde de samimiyet, dürüstlük gibi ifadelerde sıklıkla kullanılması, bireyin niyet ve duygularını yansıtan önemli birer sembol olduğunu göstermektedir (Pease, 2002, s.40). Hagen'e (2019, ss.62-64) göre de avuç içi hareketleri bireyin iletişimdeki tavrını ve niyetini belirginleştiren önemli jestlerdir. Avuç içi yukarı hareketleri (Şekil 7), bireyin karşısındaki kişiye açıklık mesajı verirken, avuç içi aşağıya bakan hareketler daha otoriter veya bazen düşmanca bir tutum sergilemektedir. Bu jestlerin portre fotoğrafında doğru bağlamda kullanılması, istenen mesajların daha etkili bir şekilde iletilmesini sağlayacaktır. Caradec'e (2006, s.140) göre, iki kolun bedenden ayrılarak avuç içlerinin yukarı dönük bir şekilde tutulması, açıklık ve netlik ifade eden bir jesttir. Bu hareket, bireyin bir durumu açık seçik ortaya koymak istediğini veya bir açıklama beklediğini göstermektedir.

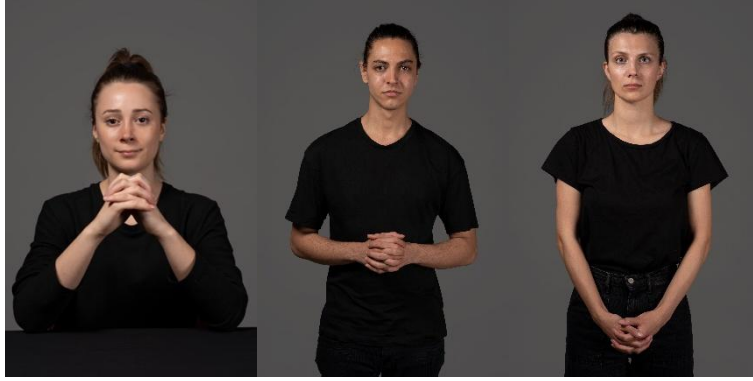
Şekil 7. Avuç İçi Yukarı Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).

Açılma mekanizmaları, beden dilinde karşılıklı güven, samimiyet ve anlayışı gösteren önemli bir iletişim ifadesidir. Kolların dışa doğru yönelmesi ve ellerin tamamen açılması, bireyler arasında duygusal bağın güçlendiği durumlarda gözlemlenmektedir (Turchet, 2008, s.34). Bu jestler, portre fotoğrafında hem fiziksel hem de duygusal olarak açıklığı ve samimiyeti yansıtmaktadır.

Bir diğer hareket grubu ise kenetlenmiş ellerdir. Kenetlenmiş eller hareketi, beden dilinde genellikle bastırılmış duyguların bir dışa vurumu olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca bu hareketin kullanıldığı esnada ellerin kenetlendiği konum, kişinin olumsuz duygularının derecesiyle ilişkilendirilmektedir. Burada eller yüze yaklaştıkça bastırılan duygunun şiddeti de artmaktadır. Kenetlenmiş eller jesti,

genellikle kişinin dışarıdan sakin veya mutlu görünmesine rağmen, içsel bir gerilim ya da hayal kırıklığı yaşadığını yansıtan bir el hareketidir (Pease, 2002, s.55).

Şekil 8. Kenetlenmiş Eller Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).

Parmakların iç içe geçerek ellerin birbirine kenetlenmesi, Navarro ve Karlins'in (2021, s.193) ifadelerine göre de güven eksikliği veya şüphe durumunda hızla ortaya çıkan bir sözsüz tepki biçimidir. Hareketin üç temel pozisyonu bulunmaktadır. Şekil 8'de gösterilen bu pozisyonlar: eller yüz hizasında kenetlenmiş, karın bölgesinde ve ayakta dururken bacaklar arasında hizalanmıştır.

Benzer şekilde göğüs üzerinde kavuşturulan kollar da bireyin tedirginlik, olumsuzluk veya savunma hali yaşadığını gösteren bir davranıştır (Pease, 2002, s.81). Navarro ve Karlins'e (2021, s.146) göre bireyler üzüntü, korku ya da tehdit hissettiklerinde kollarını içe doğru kapatma eğilimi göstermektedir. Nierenberg ve Calero'ya (2001, ss.47-48) göre ise kolları kavuşturma jesti, savunmacı bir duruşun ifadesidir. Özellikle tartışmalı ya da tehdit içeren durumlarda, kolların göğüs üzerinde kavuşturulması, bireyin bir tür zihinsel ve fiziksel kalkan oluşturma çabası olarak görülmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. Kavuşturulan Kollar Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).

Bununla birlikte gizlenen kol kavuşturma hareketleri de söz konusudur. Klasik kol kavuşturma hareketinden farkı, bireyin bu davranışı daha incelikli bir şekilde gizlemesidir. Pease'e (2002, s.88) göre, gizlenen kol kavuşturma hareketi (Şekil 10), kişinin tedirginlik veya güvensizlik hissettiği durumlarda başvurduğu, ancak bu hisleri çevresindekilerden saklamayı amaçladığı bir ifadedir. Bu hareket, bireyin bir koluyla diğer kolunu kavraması yerine, ellerinden birinin çanta, saat, gömlek kolu veya bileklik gibi bir nesneye dokunması şeklinde gerçekleşmektedir. Pease, (2002, s.88) bu tür jestlerin özellikle politikacılar, pazarlamacılar ve kamuya açık konuşma yapan kişiler gibi gruplarda sıklıkla görüldüğünü, bireyin savunmacı bir duruş sergilediğini göstermesine rağmen, bu durumun izleyicilere doğrudan fark ettirilmemeye çalışıldığını ifade etmektedir.

Şekil 10. Gizlenen Kol Kavuşturma Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).

Portre fotoğraf sanatı, bireylerin duygusal ve ruhsal hallerini de yansıtmayı amaçlayan bir ifade biçimidir (Çolak, 2006, s.153). Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere, ellerin portre fotoğrafında taşıdığı mesajlar, bireyin duygu durumunu, düşüncelerini ve karakterini izleyiciye aktarmada kritik bir rol oynamaktadır. Eller, portrelerde kullanılan kompozisyonun merkezinde yer alarak, bireyin iç dünyasını dışa vurma kapasitesini artırmaktadır. Jestlerin tarihsel, kültürel ve biyolojik temelleri göz önüne alındığında, ellerin açık avuç hareketi, kavuşturulmuş kollar ya da kenetlenmiş parmaklar gibi farklı pozisyonları, portre fotoğrafçılığında anlam katmanlarını etkileyen unsurlardır. Bu tür jestler, izleyicinin portreye daha derin bir bağ kurmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda bireyin iç çatışmalarını, duygusal durumlarını somut bir şekilde sunacaktır.

3.1. Gösterge ve Gösterge Bilimin Temelleri

İletişimin her aşamasında anlam üretmek ve aktarmak için belirli göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kişi için herhangi bir açıdan veya belirli bir biçimde başka bir nesnenin yerine geçebilen her unsur gösterge olarak tanımlanmaktadır (Akerson, 2005, s.93). Bu bağlamda, göstergebilimin anlaşılabilmesi için öncelikle gösterge kavramının temelini kavramak gerekmektedir (Vardar, 1988, s.111). Genel anlamıyla gösterge, bireyler arası iletişimi sağlayan diller, el ve yüz hareketleri, sağır-dilsiz alfabeti, trafik levhaları, bayraklar, reklam panoları, moda akımları, mimari düzenlemeler ve sanatın çeşitli dallarında kullanılan işaretlerden meydana gelmektedir. Örneğin, bir sanat eserindeki belirli bir renk veya figür bir gösterge olarak değerlendirilebileceği gibi, bir edebi eserde yer alan karakterin amacı veya davranış biçimi, çevresindeki diğer unsurlarla birlikte bir gösterge niteliği taşıyabilir (Karaman, 2017, s.27).

Göstergebilim teriminin kökeni, eski Yunanca'da "semion" kelimesinden türemiş olup, "işaret" ve "gösterge" anlamlarını taşımaktadır (Akerson, 2005, s.93). Bu terim, ilk kez matematik, astronomi ve kimya gibi çeşitli bilim alanlarında çalışmalar yapan Charles Sanders Peirce (1839-1914) tarafından kullanılmıştır. Aynı dönemde, Avrupa Göstergebilim Okulu'nda Ferdinand de Saussure (1857-1913) de bu kavramı bilimsel bir disiplin olarak ele almıştır (Kecheng, 2000, s.13). Saussure'a göre gösterge, bir temsil sistemi olup, gösterilen kavram ile bu kavramın dışavurum biçiminden oluşmaktadır (Akerson, 2005, s.93). Peirce ise göstergeyi, kendisinden farklı bir şeyi temsil eden her türlü nesne, olgu veya varlık olarak değerlendirmiştir (Günay, 2002, s.181).

Saussure'a göre, gösterge temelde bir temsil ve yerine geçme işlevini üstlenmektedir. Ona göre, bir gösterge bir kavramı ifade eder ve bu kavramın dışavurumu ile ilgilidir (Akerson, 2005, s.93). Öte yandan, Charles Sanders Peirce göstergenin, başka bir unsurun yerine geçebilme özelliği taşıdığı için, kendi dışındaki nesnelere veya olayları temsil eden her türlü olgu olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Günay, 2002, s.181). Başka bir ifadeyle gösterge, zihinde bir imge uyandıran bir

uyarıcıdır ve bu imge, bir başka uyarıcıyla bağlantı kurarak anlam üretir. Göstergenin işlevi, bu iletişim süreci aracılığıyla ikinci bir imgeyi harekete geçirmektir (Guiraud, 2016, s.39).

Göstergebilim, işaretlerin teorisini oluşturan bir bilim dalıdır ve bu işaretler belirli anlamları temsil etmek amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin, tehlikeyi ifade etmek için kırmızı ışığın kullanılması göstergebilimsel bir örnek olarak ele alınabilir (Günay, 2002, s.181). Peirce, bilginin, tanımının ve düşünmenin özünde göstergelerin bulunduğunu savunarak, göstergelerin evrensel bir gerçeklik olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, her gösterge aynı zamanda bir başka göstergeye atıfta bulunur ve bu nedenle göstergeler arasında sürekli bir anlam ilişkisi vardır (Akerson, 2005, s.62).

Pek çok sanat eseri ve tasarım ürünü, çok katmanlı bilgileri izleyiciye aktarmak için sembolere ve işaret sistemlerine dayanmaktadır. Ambrose ve Harris'e göre, gösterge, bir anlam aktarımı sürecinde zihinsel bir uyarıcı olarak işlev görmekte, belleksel imge aracılığıyla başka bir gösterge ile bağlantı kurarak iletişim sürecini tamamlamaktadır (Ambrose & Harris, 2014, s.93). Bu bağlamda göstergebilim, duyular, değerler, imgeler, bilgi ve estetik algılar gibi farklı katmanları bir araya getiren bir analiz yöntemi olarak da değerlendirilmektedir (Erkman, 1987, s.13; Güneş, 2013, s.333).

3.2. Portre Fotoğrafçılığında Eller

Çalışmanın önceki bölümlerinde ellerin tarihsel ve kültürel bağlamdaki sembolik anlamları ile portre fotoğrafında üstlendiği mesaj taşıyıcı işlevler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde ise, bu teorik çerçeveyi derinleştirmek amacıyla, bazı portre fotoğraf sanatçılarının eserleri incelenecektir. Bu eserlerin çözümlenmesi ile ellerin görsel ve duygusal anlatıya katkıları somut örneklerle ortaya koyularak, portre fotoğraf sanatında ellerin çok katmanlı yapısına dair geniş kapsamlı bir anlayışın geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Şekil 11'de sunulan Alfred Stieglitz'in "Georgia O'Keeffe - Hands" (1919) adlı fotoğrafı, portre fotoğrafçılığında ellerin anlatı gücünü vurgulayan etkileyici bir örnek olarak ele alınmalıdır.

Şekil 11. Alfred Stieglitz, Georgia O'Keeffe – Hands, 1919.

Stieglitz'in bu fotoğrafında, Georgia O'Keeffe'in elleri merkezdedir ve sanatçının kimliğinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Stieglitz, O'Keeffe'in ellerini bir portre unsuru olarak öne çıkarmış, böylece izleyiciye sanatçının beden dili aracılığıyla iç dünyasını keşfetme fırsatı sunmuştur (Rosenblum, 1997, s.112). Eller, bireyin düşünsel süreçlerini ve ruh halini ileten en güçlü bedensel unsurlardan biridir. O'Keeffe'in uzun ve zarif parmakları hem kırılğanlık hem de yaratıcı bir güç çağrıştırmaktadır (Alpers, 1983, s.178). Sanatçının ellerinin bu şekilde sunulması, onun ressam olarak yaratıcılığını ve sanata olan duyarlılığını vurgulamaktadır.

Göstergebilimsel açıdan incelendiğinde (Çizelge 1), Stieglitz'in bu fotoğrafı, modernist sanat anlayışı içinde bedeninin ve ifadenin nasıl bir anlam kazandığını gözler önüne sermektedir (Barthes, 2016,

s.47-68). Eller, bireyin iç dünyasının dışavurumu olarak birer gösterge niteliği taşımaktadır. Özellikle parmakların kıvrımı ve bileklerin zarif duruşu, estetik bir armoni yaratırken, aynı zamanda O’Keeffe’in duygusal ve entelektüel derinliğini de izleyiciye sunmaktadır (Sontag, 2008, s.86-88).

Fotoğraftaki ışık kullanımı da bu anlatıyı güçlendiren önemli bir bileşendir. Stieglitz, O’Keeffe’in ellerini yumuşak bir ışıkla vurgulayarak, onların duyusal etkisini artırmıştır. Yüksek kontrastlı ışık-gölge oyunları, ellerin formunu belirginleştirirken, aynı zamanda portrede bir dramatik etki yaratmaktadır (Grundberg, 1999, s.134).

Stieglitz’in bu eseri, 20. yüzyıl modernist fotoğrafçılığı içinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmelidir. Geleneksel portre anlayışından farklı olarak, sanatçının elleri ön plana çıkarılmış ve böylece bireyin kimliği, yalnızca yüz ifadesiyle değil, ellerin diliyle de anlatılmıştır (Newhall, 1982, s.156). Bu yaklaşım, portre fotoğrafçılığında ellerin estetik ve anlatsal işlevine dair önemli bir dönüşümü simgelemektedir.

Alfred Stieglitz, Georgia O’Keeffe - Hands (1919).

Dizimsel (Sentagmatik) Eksen: Eller ön planda, vurgu yumuşak ışıkla desteklenmiş.

Gösterge Türü: Görüntüsel.

Çizelge 1. Alfred Stieglitz, “Georgia O’Keeffe – Hands” Fotoğrafi Çözümlemesi.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Eller ve parmakların uzun, zarif duruşu	Estetik uyum, kırılganlık	Sanatsal yaratıcılık, duyarlılık

Bir diğer örnek ise Latin Amerika’nın dinamik sanat sahnesine bir pencere açan *Panorama: Latin America* projesinde yer alan Andres Yopez’in “Concepcion” isimli fotoğrafıdır. Vogue’un bu projesi, bölgedeki 100 seçkin sanatçının eserlerini sergileyerek hem yerel hem de küresel düzeyde Latin Amerika sanatını görünür kılmayı amaçlamaktadır (Vogue, 2024).

Şekil 12. Andres Yopez, Concepcion, 2024.

Andres Yopez’in bu fotoğrafı da projede öne çıkan eserlerden biri olarak dikkat çekmiştir. Yopez’in Şekil 12’de sunulan “Concepcion” adlı eserinin göstergebilimsel analizinde, ellerin sanatsal anlatı içindeki konumu büyük önem taşımaktadır (Çizelge 2). Fotoğraftaki figürün yüzüne dokunan ancak işlevselliğini yitirmiş gibi görünen eli, bireyin toplumsal bağlamdaki kimlik arayışını ve içsel çatışmasını yansıtmaktadır (Hall, 2013, s.67). Eller, burada bireyin iç dünyasının dışavurumu olarak da işlev görmektedir.

Figürün parmaklarının hafifçe bükülmesi, kırılğanlık ve kararsızlık hissi yaratırken, Bolivya bayrağının renklerini taşıyan yüzük gibi kültürel referanslar, kimlik ve aidiyet temalarını güçlendiren önemli detaylar arasında yer almaktadır (Smith, 2018, s.92). Fotoğrafın kompozisyonundaki ışık-gölge oyunları da bu anlatıyı destekleyerek, figürün ellerine odaklanan dramatik bir etki oluşturmaktadır (Berger, 2008, s.125). Yopez, Latin Amerika'nın köklü kültürel mirasını modern bir estetikle birleştirerek güçlü bir görsel hikâye oluşturmuştur (Vogue, 2024).

Andres Yopez – Concepcion (2024).

Dizimsel (Sentagmatik) Eksen: El yüzle temas halinde, jest hafif gerilim içeriyor.

Gösterge Türü: Görüntüsel.

Çizelge 2. Andres Yopez, "Concepcion" Fotoğrafı Çözümlemesi.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yüzüne dokunan işlevsiz el	Kimlik arayışı, içsel çatışma	Toplumsal bağlamda bireyin aidiyet sorunu

Portre fotoğrafı, kişinin yaşam hikayesini ve duygularını yansıtmalıdır (Çolak, 2006, s.153). Joe McNally (2023), bir portreyi güçlü kılmanın, özne ile onun yaşamında anlam taşıyan nesnelere arasında bir bağ kurmakla mümkün olduğunu ifade etmektedir. McNally, kişisel sayfasından paylaştığı bir fotoğrafında, fotoğrafın öznesi olan Claudette'yi bir görüntü nesnesi olarak ele almakla kalmayıp, onun mesleğini ve tutkusunu temsil eden gitarı kullanarak kişisel bir bağ oluşturmuştur (Çizelge 3). Bu, fotoğrafçının özneye kurduğu empatiyi ve öznenin hikayesini izleyiciye aktarma çabasını göstermektedir. Claudette'nin elleri, hayatında özel bir yere sahip olan gitarını sıkıca kavramış. Gitarına, tıpkı bir sevgiliye sarılır gibi bağlılıkla tutunuyor. Fotoğrafçının, "gitarı bir bebek gibi tutma" yönlendirmesi, Claudette'nin mesleğiyle kurduğu bağı yüceltmıştır (McNally, 2023). Ayrıca fotoğrafın çekildiği doğal ortam, yani St. Lucia sahili, portreye nostaljik ve huzur dolu bir atmosfer kazandırırken, Claudette'nin gözlerini kapalı tutması, izleyiciyi öznenin iç dünyasına yönlendiren bir sakinlik hissi yaratmıştır. McNally'nin ışık ve kompozisyon kullanımı, öznenin hikayesini güçlendirirken izleyicinin dikkatini fotoğraftaki duygusal unsurlara çekmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Joe McNally, Claudette, 2023.

Joe McNally'nin Claudette'nin hikayesini anlatırken kullandığı kişisel bağlar, duygusal unsurlar, ellerin ifade gücü, portre fotoğrafçılığının bireyin kimliğini ve hikayesini anlatma gücünü gözler önüne sermektedir.

Joe McNally – Claudette (2023).

Dizimsel (Sentagmatik) Eksen: Claudette'nin elleri gitarı sıkıca kavramış, nostaljik atmosfer.

Gösterge Türü: Görüntüsel.

Çizelge 3. Joe McNally, “Claudette” Fotoğrafi Çözümlemesi.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Gitarı sıkıca kavrayan eller	Bağlılık, sevgi, tutku	Kişisel bağ, müzikle kurulan derin ilişki, özneyle empati

Ellerin sembolik gücünden yararlanan ve bireylerin hikayelerini eller aracılığıyla kültürel bir bağlama taşıyan Djibril Drame'nin (2020) “Forgotten Icons” sergisi de verilebilecek bir başka örnektir. Drame'nin sergisi, sanatın kolektif hafızayı yeniden inşa etme gücüne dair teorilerle doğrudan ilişkilidir. Senegal müziğinin iki önemli kadın figürü olan Yande Codou Sene ve Aby Gana Diop'u modern bir perspektifle yeniden canlandırarak, kültürel mirası vurgulayan ve bu mirası çağdaş bir bağlama taşıyan bir çalışma olarak öne çıkmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. Djibril Drame, Forgotten Icons, 2020, Senegal.

Drame'nin, bu iki sanatçının görsel temsillerine getirdiği çağdaş yorum (Çizelge 4), onların toplumsal ve kültürel devrimci rollerini de vurgulamaktadır (Drame, 2020).

Djibril Drame – Forgotten Icons (2020).

Dizimsel (Sentagmatik) Eksen: Eller yorgun ve bitkin halde, dramatik ışık kullanımı.

Gösterge Türü: Görüntüsel.

Çizelge 4. Djibril Drame, “Forgotten Icons” Fotoğrafi Çözümlemesi.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Boşlukta asılı eller	Unutulmuş kimlikler, geçmişin yükü	Kültürel hafıza, marjinalleşmiş figürler

Son olarak Adi Nes'in (2010) “Untitled” ismini verdiği çalışması (Şekil 15) ele alındığında Nes, asker ile anne arasındaki gerilimi ve içsel çatışmayı görselleştirmek için, asker tarafından annenin omzuna yapılan hafif dokunuşu sembolik bir anlatı aracı olarak kullanmıştır (Çizelge 5). Nes, bu dokunuşu, insanın en derin duygusal durumlarını ve kırılma noktalarını izleyiciye aktaran bir araç olarak kullanmıştır (Nes, 2010). Bu dokunuş, sanatçının, izleyiciden duygusal bir yanıt almak amacıyla yaptığı bir müdahaledir.

Şekil 15. Adi Nes, Untitled, 2010, İsrail.

Ayrıca, bu dokunuşun, Leonardo'nun "The Annunciation" (Meryem'e Müjde) tablosundaki meleğin parmaklarına benzer olması, Nes'e göre (2010) geleneksel sanatla modern bir bağ kurma çabasını yansıtmaktadır. Anne ve asker arasındaki mesafe, aynı zamanda bir belirsizlik duygusu yaratırken; asker, annenin kaybına olan duygusal reaksiyonuna hem fiziksel hem de duygusal anlamda bir müdahalede bulunmaktadır. Bu şekilde sanatçı, tarihi bir referansı duygusal bir tema ile birleştirerek, izleyicinin bilinçli veya bilinçdışı düzeyde bu gerilimi anlamasına yardımcı olmayı amaçlamıştır (Nes, 2010).

Adi Nes – Untitled (2010).

Dizimsel (Sentagmatik) Eksen: Hafifçe dokunan el, annenin omzunda destekleyici bir duruşta.

Gösterge Türü: Görüntüsel.

Çizelge 5. Adi Nes, "Untitled" Fotoğrafi Çözümlemesi.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Askerin annenin omzuna dokunan eli	Kırılganlık, duygusal bağ	Savaş ve aile arasındaki ikilem, belirsizlik

Yepez, McNally, Drame ve Nes'in eserleri, fotoğrafın görsel bir dil olarak güçlü bir ifade biçimi olduğunu ve ellerin, öznenin hikayesini aktaran sembolik araçlar olarak önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Eller, her bir fotoğrafta farklı duygusal ve sembolik işlevler üstlenerek, fotoğrafın gücünü ve anlamını derinleştirmiştir.

4. SONUÇ

Portre fotoğraf sanatında ellerin verdiği mesajları inceleyen bu çalışmanın, ellerin çok yönlü yapısını, sanatçı ile izleyici arasında kurduğu bağı ortaya koyarak, alan yazınına mütevazı bir katkı yapması hedeflenmektedir.

Sanat tarihinde eller, hem bireyin kimliğini hem de toplumsal kodları temsil eden bir sembol olarak karşımıza çıkmış ve bu sembolik özellikler çeşitli kültürel, tarihsel katmanlarla zenginleşmiştir. Bu araştırma, ellerin gerek Rönesans dönemindeki estetik kaygıları gerekse modern fotoğrafçılık tekniklerindeki duygusal anlatımı destekleyen işlevlerini incelemiş; Michelangelo'nun "Adem'in Yarattığı" freskindeki metaforik dokunuştan, Adi Nes'in portre fotoğrafındaki elin dokunuşuna kadar geniş bir yelpazede ele alınmıştır. Leonardo da Vinci gibi Rönesans dönemi sanatçılarının insan bedenini estetik ve bilimsel bir perspektifle ele almış olmaları, el ifadelerinin çok boyutlu bir şekilde anlam kazandığını göstermektedir. Benzer şekilde, modern portre fotoğraf sanatçıları, ellerin estetik ve anlatı işlevlerini daha yenilikçi çerçevelerde ele almış, bu işlevlerin fotoğrafın kompozisyonuna

katkısını vurgulamıştır. Araştırma boyunca, ellerin tarihsel, kültürel ve sanatsal bağlamlardaki önemi; insan davranışlarını anlamada ve estetik bir anlatı oluşturmada oynadığı rol vurgulanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları, ellerin portre fotoğrafında önemli bir ifade aracı olarak hizmet ettiğini ve bu aracın izleyicinin duygusal tepkilerini yönlendirme kapasitesini ortaya koymuştur. El ifadelerinin, izleyici ile fotoğraf arasındaki duygusal bağı derinleştirerek, hikâye anlatımını daha anlamlı hale getirdiği ve sanatçının mesajını daha etkili bir şekilde iletmesine katkı sağladığı görülmüştür. Bu bulgular, McNeill'in (1992) el hareketleri ve anlatı ilişkisine dair çalışmalarıyla da örtüşmektedir. McNeill, jestlerin yalnızca bir destekleyici unsur değil, aynı zamanda anlatıyı şekillendiren temel bileşenlerden biri olduğunu öne sürmüştür. Benzer şekilde, Gombrich (2015) de el hareketlerinin iletişimdeki işlevselliğini vurgulayarak, görsel sanatlarda jestlerin anlatısal gücünü destekleyen bulgular sunmuştur.

Diğer yandan, Barthes'in (2016) fotoğrafın anlam üretim süreçlerine dair teorileri, jestlerin fotoğraflık anlatıdaki sembolik işlevlerini yorumlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle *Camera Lucida* adlı çalışmasında, belirli görsel unsurların izleyici üzerindeki duygusal etkisini incelediği "punctum" kavramı, jestlerin portrelerde nasıl anlam derinliği yarattığını açıklamak için faydalı bir referans noktasıdır.

Bu noktada, çeşitli jestlerin (örneğin, açık avuçların samimiyeti ve dürüstlüğü simgelemesi ya da kenetlenmiş ellerin gerilimi, hayal kırıklığını ifade etmesi) portrelerde anlam derinliğini arttırdığı tespit edilmiştir (Ekman & Friesen, 1987). Ellerin sosyal iletişimdeki rolü de çalışma boyunca ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Jestler, insanlar arasındaki duygusal ve zihinsel bağlantıların kurulmasında önemli bir aracı olmuş; özellikle portre fotoğraf sanatında jestlerin estetik bağlamda kullanılması, fotoğrafın anlamsal yoğunluğunu arttırmıştır. Farklı kültürel kodlarla zenginleşmiş olan jestlerin, izleyicinin portreye olan bağlılığını artırırken; sanatçının yaratıcılığının da bir göstergesi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, portre fotoğraf sanatının, bireyin hikâyesini ve toplumsal bağlamını aktarmada ellerin gücünü kullanmaya devam edeceği söylenebilir. Bu çalışmanın bulgularının, hem sanatçıların teknik becerilerini geliştirmelerine rehberlik edeceği hem de izleyicinin fotoğrafla kurduğu duygusal bağı anlamalarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, sanat ve iletişim alanındaki akademik tartışmaları derinleştirerek, ellerin çok yönlülüğünün daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Ellerin bireysel ve toplumsal anlatıları yansıtmakla kalmayıp, sanatçının mesajının birer taşıyıcısı olarak kullanılması, portre fotoğraf sanatında yeni anlatısal olanakların önünü açacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, ellerin sembolik ve estetik işlevlerinin geniş kapsamlı incelenmesi, sanatçıların yaratıcılığının sınırlarını genişletecek ve izleyicilerin sanat eserleriyle kurduğu bağın derinliğini arttıracaktır.

Çalışmayı, beden dilinde öznenin ellerine odaklanmanın önemine dair Etienne Lethel'in şu sözleri ile sonlandırmak yerinde olacaktır:

"Bir daha bir insanın samimiyetinden şüphe duyduğunuzda, ellerine bakın, çünkü eller gerçeği söyler" (Lethel, aktaran Turchet, 2008, s.56).

KAYNAKÇA

- Akerson, F. E. (2005). *Göstergebilime giriş*. Multilingual. İstanbul.
- Alkaya, Y. (2024). Portre fotoğrafçılığında beden in ifade gücü. *Marmara Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 15(2). 232-250. <https://doi.org/10.29228/sanat.47>
- Alpers, S. (1983). *The art of describing: Dutch art in the seventeenth century*. University of Chicago Press.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2014). *Görsel grafik tasarım sözlüğü*. Literatür Yayınları. İstanbul.
- Baltaş, Z. ve Baltas, A. (2001). *Beden dili*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Barthes, R. (2016). *Camera Lucida: Fotoğraf üzerine düşünceler*. Altıkkırbeş Yayın. (Reha Akçakaya, Çev.). 7.Baskı. İstanbul.
- Berger, J. (2008). *Görme biçimleri*. (Yurdanur Salman, Çev.). Metis Yayınları. (14. Baskı). İstanbul.
- Berger, J. (2018). *Portreler*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Calero, H. (2005). *The power of nonverbal communication: How you act is more important than what you say*. Silver Lake Publishing. Los Angeles.
- Caradec, F. (2006). *Beden dili sözlüğü*. (Ceyda Akaş, Çev.). Kitap Yayın Evi. İstanbul.
- Çolak, O. (2006). *Portre fotoğrafı üzerine*. (Sanatta yeterlik eser metni). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Fotoğraf Anasanat Dalı. İstanbul.
- Dennet, T. and Jo, S. (2001). *Photography, ideology and education dalam the screen education reader: Cinema, television, culture*. Palgrave. New York.
- Drame, D. (2020). *Forgotten Icons*. (Oyinkansola Dada, Curadet by). Senegal. <http://www.djibrildrame.com> (Erişim Tarihi: 02.01.2025).
- Ekman, P. and Friesen W. V. (1987). Universals and cultural differences in the judgments of facial expressions of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol.53. No.4. San Francisco. pp.712-717.
- Erkman, F. (1987). *Göstergebilime giriş*. Alan Yayıncılık. İstanbul.
- Gombrich, E.H. (2009). *Sanatın öyküsü*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Gombrich, E.H. (2015). *İmge ve göz: görsel temsil psikolojisi üzerine yeni incelemeler*. (Kemal Atakay, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Gözütok, S. (2019). *Resim sanatında fotoğraf-portre resim ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Grundberg, A. (1999). *Crisis of the real: Writings on photography*. Aperture.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. (M. Yalçın, Çev.). İmge Kitabevi. Ankara.
- Günay, V. D. (2002). *Göstergebilim yazıları*. Multilingual Yayınevi. İstanbul.
- Güneş, A. (2013). Göstergebilim tarihi. *Humanities Sciences*. 8(4). 332-348. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2013.8.4.4C0172>
- Hall, S. (2013). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications.
- Hogarth, B. (1999). *Sanatsal anatomi*. Engin Yayıncılık. İstanbul.
- Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in göstergebilimsel yaklaşımlarının karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*. 9(2). (25-36). <https://doi.org/10.17932/IAU.IAUD.13091352.2017.9/34.25-36>
- Kavuran, T. (2003). Sanat ve Bilim'de gerçek kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(15). 225-237. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23748/253002>

- Kecheng, L. (2000). *Semiotics in information systems engineering*. Cambridge University Press. New York.
- Keser, N. (2005). *Sanat sözlüğü*. Ütopya Yayınları. Ankara.
- Leppert, R. (1996). *Sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi*. Ayrıntı Yayınları. (İsmail Türkmen, Çev.). İstanbul.
- Mneill, D. (2005). *Gesture and thought*. University of Chicago Press. USA.
- Navarro, J. ve Karlins, M. (2021). *Beden dili: Eski FBI ajanından insanların bedenini okuma rehberi*. Alfa Yayınları. İstanbul.
- Newhall, B. (1982). *The history of photography: From 1839 to the present*. Museum of Modern Art.
- Nierenberg, G. and Calero, H. (2001). *How to read a person like a book*. Barnes & Noble Digital.
- Özdemir, Ç. (2014). *Resim sanatında el imgesinin farklı anlam ve ifade biçimleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü. Resim Ana Sanat Dalı.
- Özkanlı, Ü. (2006). *Sanat ve sanatçı bağlamında otoportre ve portre*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Pease, A. and Pease, B. (2004). *The definitive book of body language*. McPherson's Printing Group. Australia.
- Read, H. (1981). *Sanat ve toplum*. (Selçuk Mülayim, Çev.). Ümran Yayınları. Ankara.
- Rosenblum, N. (2000). *A world history of photography*. Abbeville Press.
- Smith, T. (2018). *Contemporary art: World currents*. Pearson.
- Sontag, S. (2008). *Fotoğraf üzerine*. Agora Kitaplığı.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2011). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- TDK. Türkçe sözlük. (2025). <https://sozluk.gov.tr/?ara=SEMBOL> (Erişim Tarihi: 01.01.2025).
- Turchet, P. (2008). *Bedenin ince dili: Sinergoloji* (Yeşim Ongan Akyüz & Simla Ongan Kocaoğlu, Çev.). Sistem Yayıncılık. İstanbul.
- Vardar, B. (1988). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. ABC Yayınları. İstanbul.
- Vogue. (2024). Discover the shortlist of 100 artists from 'Latin America Panorama'. *Photovogue*. Andres Yopez. Ecuador. <https://www.vogue.com/article/discover-the-shortlist-of-100-artists-from-latin-america-panorama> (Erişim Tarihi: 06.01.2025).
- Yılmaz, G.G. (2019). *Ekspresyonist sanat akımında portre ve otoportrenin yeri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Görsel Kaynaklar

- Şekil 1. Michelangelo, Adem'in Yaratılışı. 1511. 480 x 230 cm.,1508–1512. İtalya. ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Adem%27in_Yaratılışı#/media/Dosya:Michelangelo_-_Creation_of_Adam_\(cropped\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Adem%27in_Yaratılışı#/media/Dosya:Michelangelo_-_Creation_of_Adam_(cropped).jpg) Erişim Tarihi: 24.12.2024).
- Şekil 2. Francisco Goya, Dr. Arrieta ile Otoportre. 1820. Minneapolis Sanat Enstitüsü. (https://en-m-wikipediaorg.translate.goog/wiki/SelfPortrait_with_Dr_Arrieta?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_pto=tc Erişim Tarihi: 24.12.2024).
- Şekil 3. Haynes King, Kıskançlık ve Flört. 1874. Londra, Victoria ve Albert Müzesi. (<https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Haynes-King/56102/Kiskançlık-ve-Flört.html> Erişim Tarihi: 25.12.2024).
- Şekil 4. Adolf Hitler ve Hitler Selamı. Almanya, Berlin. Yaklaşık olarak 1945. (<https://depositphotos.com/tr/editorial/adolf-hitler-saluting-in-berlin-46424815.html> Erişim Tarihi: 25.12.2024).

- Şekil 5. Fayyum Portreleri. (https://en.wikipedia.org/wiki/Fayum_mummy_portraits Erişim Tarihi: 26.12.2024).
- Şekil 6. Ellerin Ovuşturulması Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).
- Şekil 7. Avuç İçi Yukarı Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).
- Şekil 8. Kenetlenmiş Eller Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).
- Şekil 9. Kavuşturulan Kollar Hareketi. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).
- Şekil 10. Gizlenen Kol Kavuşturma Hareketleri. Yazarın kişisel arşivinden. (2025).
- Şekil 11. Alfred Stieglitz, Georgia O’Keeffe – Hands, Metropolitan Museum of Art, New York, 1919. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/271617> Erişim Tarihi: 06.02.2025).
- Şekil 12. Andres Yopez, Concepcion, 2024. (<https://www.vogue.com/article/discover-the-shortlist-of-100-artists-from-latin-america-panorama> Erişim Tarihi: 01.01.2025).
- Şekil 13. Joe McNally, Claudette, 2023. (<https://www.facebook.com/joemcnallyphoto> Erişim Tarihi: 02.01.2025).
- Şekil 14. Djibril Drame, Forgotten Icons, 2020, Senegal. (<http://www.djibrildrame.com/new-page-1> Erişim Tarihi: 02.01.2025).
- Şekil 15. Adi Nes, Untitled, 2010, İsrail. (<https://arthur.io/art/adi-nes/untitled-3> Erişim Tarihi: 02.10.2025).